

OPINIA

nt. rozprawy doktorskiej mgr Izabelli Haertle
pt. *Czynniki zmieniające ryzyko niedostosowania społecznego: badania młodzieży w
podejściu narracyjnym*
napisanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Piotra Olesia
(148 stron tekstu zasadniczego + literatura cytowana i załączniki)

Przedstawiona przez Izabellę Haertle praca dotyczy przystosowania młodzieży wkraczającej w dorosłość, zagrożonej niedostosowaniem społecznym. Po przeczytaniu tytułu przystąpiłem do lektury rozprawy z nastawieniem, że będę miał do czynienia z jeszcze jednym projektem badań korelujących różnego rodzaju czynniki, które teoretycznie uczestniczą w złożonym mechanizmie dostosowania społecznego. Szybko jednak zorientowałem się, że Autorka zwraca uwagę na znaczenie konstruowania tożsamości narracyjnej w procesie wychodzenia z zagrożenia niedostosowaniem i przystosowania się do życia społecznego badanej młodzieży. Przyznam się, że z rezerwą podchodzę do badań psychologicznych w podejściu nazywanym narracyjnym. Zaintrygował mnie jednak podjęty problem efektywności zbudowanego przez Autorkę wywiadu narracyjnego (łączącego w sposób udany metodę Historia Życia McAdamsa i Konfrontacji z Sobą Hermansa) w pracy z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem społecznym. Włączyła się w nurt badań pokazujących, że aktywizowanie trybu narracji tożsamościowej może znaleźć zastosowanie we wspomaganiu funkcjonowania i rozwoju młodzieży. W przedsięwzięciu tym dostrzegam wartość poznawczą i praktyczną zarazem. Generalnie, zamiar badawczy i jego realizacja zasługują na pozytywną ocenę.

Przechodząc do oceny szczegółowej, stwierdzam, że przedstawiony przez Doktorantkę wykład podstaw teoretycznych w zwięzły sposób definiuje podstawowe pojęcia oraz wybrane koncepcje i publikowane wyniki badań empirycznych, kluczowe z punktu widzenia celu/celów badań własnych i sformułowanych hipotez badawczych. Pani Izabella Haertle ma dobrą orientację w literaturze przedmiotu, posiada umiejętność analizy i porządkowania wiedzy na temat tożsamości narracyjnej w funkcjonowaniu i rozwoju młodzieży oraz sposobów jej badania. Podstawy teoretyczne ocenianego projektu zawierają wystarczające

uzasadnienie sformułowanych problemów i hipotez, a także zastosowania wywiadu narracyjnego jako czynnika eksperymentalnego.

Przedmiotem projektu własnych badań empirycznych były czynniki „od których zależy zmiana w kierunku przystosowania u adolescentów zagrożonych niedostosowaniem społecznym”, zaś jego celem „było poznanie uwarunkowań tego procesu, oraz sprawdzenie, czy konstruowanie tożsamości narracyjnej za pomocą metody wywiadu narracyjnego może mieć korzystny wpływ na ten proces” (s. 5). Cel ten Izabella Haertle zrealizowała w dwóch modułach badawczych obejmujących łącznie próbę 91 ochotników w wieku 18-24 lat, podopiecznych i absolwentów młodzieżowych ośrodków socjoterapii, MOS (odpowiednio: $n=60$, 18-20 lat; $n=31$, 21-24 lat).

Badanie 1 miało charakter eksperymentu naturalnego w grupie podopiecznych MOS. Jego głównym celem było sprawdzenie wpływu konstruowania tożsamości narracyjnej przez młodzież zagrożoną niedostosowaniem na wzrost ich poziomu przystosowania (i sukces edukacyjny?). Jeśli dobrze rozumiem założony plan kontroli badanej zmienności, zmienną niezależną było konstruowanie tożsamości narracyjnej, zależną poziom przystosowania, a zmiennymi kontrolowanymi były: style tożsamości, zaangażowanie i sprężystość psychiczna. Pomiar zmiennej zależnej i kontrolnych przeprowadzono narzędziami standardowymi dwukrotnie przed i 2 m-ce po zastosowaniu wywiadu narracyjnego.

Badanie 2 miało charakter eksploracyjno-diagnostyczny w grupie 31 absolwentów MOS. Jego celem było zidentyfikowanie różnych czynników związanych z przystosowaniem młodych dorosłych zdiagnozowanych w przeszłości jako zagrożonych niedostosowaniem. Analizy te oparto na danych z pomiaru narzędziami standardowymi (przystosowanie, style tożsamości, sprężystość), wywiadu częściowo ustrukturuowanego oraz pochodzących z orzeczeń psychologiczno-pedagogicznych.

Do mocnych stron ocenianego projektu doktorskiego zaliczam:

Po pierwsze, zwięźle przedstawione podstawy teoretyczne badań, które w sposób zadowalający uzasadniają cel/cele podjętych badań oraz tworzą przesłanki sformułowanych hipotez badawczych.

Po drugie, pracowity plan/plany badań, sposób jego/ich realizacji oraz analizy zgromadzonych danych mimo pewnych wątpliwości, nie budzą zastrzeżeń, dyskwalifikujących osiągnięte rezultaty.

Po trzecie, wyniki badań zostały przedyskutowane w sposób spójny z założeniami przedstawionymi w teoretycznych podstawach badań własnych i odniesione do praktyki psychologicznej.

Po czwarte, w mojej ocenie do najważniejszych rezultatów pracy zaliczyć należy wyniki osiągnięte w Badaniu 1, z dwóch powodów: (i) potwierdzają założenie, że aktywizacja trybu narracyjnego sprzyja lepszemu zrozumieniu siebie, swojej tożsamości i może wpływać korzystnie na funkcjonowanie i rozwój młodzieży; (ii) pokazały, że opracowany przez Doktorantkę wywiad narracyjny w pewnych warunkach może być użyteczny w pracy z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem.

Ogólnie mówiąc, stwierdzam, że cel pracy został zrealizowany. Na tym stwierdzeniu mógłbym zakończyć recenzję pozytywną konkluzją. Jednakże po przedstawieniu mocnych stron przejdę do analizy krytycznej, bowiem dostrzegam także jej słabsze strony. Pominę wątpliwości wynikające z braków lub niedociągnięć, które nie mają zasadniczego znaczenia w ocenie rozprawy. Chcę jedynie zwrócić uwagę na kilka kwestii, które – moim zdaniem – wzbudzają wątpliwości i dyskusję, potrzebną w planowaniu przyszłych badań.

Po pierwsze, pewne zaskoczenie i dyskusję wzbudzić mogą wyniki, wskazujące, że jeden wywiad narracyjny w sposób istotny wywołuje korzystne zmiany w przystosowaniu/niedostosowaniu badanej młodzieży, a także bezwzględny wzrost w pomiarze takich zmiennych, jak styl tożsamości czy zaangażowanie w realizację celów (ss. 49-51). Niepokój mogą pogłębić analizy wariancji, pokazujące, że w ważnych we wnioskowaniu porównaniach wyników pomiaru w grupie E i K wielkość efektów głównych i ich interakcji są co najwyżej słabe, a w zdecydowanej większości znikome lub żadne (s.52-55). Chciałbym zadać Doktorantce pytanie o to, jakie mogą tego przyczyny i o czym takie wyniki świadczą z punktu widzenia celu badania? Ponadto, czy mam rację, że aby utrzymać w mocy przyjęte założenie o korzystnym wpływie wywiadu narracyjnego, konieczne jest śledzenie zmian w czasie powtarzanej autorefleksji nad własnym życiem i wartościowaniem oraz pomiaru zmiennych traktowanych jako zależne i kontrolowane?

Po drugie, Badanie 2 ma charakter korelacyjny i wszystkie wady z tym związane. Ponadto, Doktorantka jest świadoma tego, że zastosowane w tym badaniu analizy regresji nie spełniają do końca wymagań dotyczących liczebności próby i wymagają ostrożności we wnioskowaniu. Można jednak powiedzieć, że w sekcji tej Izabella Heartle generalnie wykazuje sprawność w stosowaniu akceptowanych w literaturze strategii analitycznych i wnioskowania o możliwych prawidłowościach. Nie mniej należy podkreślić, że przedstawione analizy moderacji i mediacji uznać należy za wymagające potwierdzenia.

Po trzecie, brakuje mi w pracy jasno opisanego ogólnego modelu relacji między badanymi zmiennymi, który leżałby u podstaw sformułowanych hipotez i ułatwiłby syntezę wyników badań osiągniętych w dwóch przedstawionych modułach badawczych. Myślę, że taki model ułatwiłby również uporządkowanie celów i hipotez w bardziej spójną całość, a także pomógłby w dopracowaniu zarysowanej w ostatniej sekcji rozprawy propozycji programu profilaktycznego „Moje ja, mój sens”.

Po czwarte, zastanawiam się, czy różnice w wieku życia i w warunkach doboru uczestników (podopiecznych i absolwentów) nie wypaczają ogólnego obrazu wyników badań: podopieczni mogli czuć się przymuszeni instytucjonalnie do udziału w badaniach, zaś spośród absolwentów zgłaszały ochotę udziału w badaniach głównie osoby, które znalazły pomyślną drogę rozwoju i życia. Z tego punktu widzenia, wyniki obu badań nie wydają się porównywalne. Jestem ciekawy, czy Doktorantka zgodzi się ze mną, że wartość jej ciekawego projektu wzrosłaby w badaniach podłużnych, gdyby udało się powrócić z badaniami do podopiecznych jako absolwentów MOS.

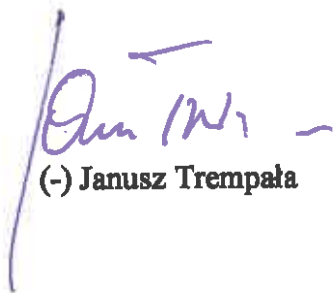
Podsumowując powyższą analizę, stwierdzam, że mimo słabszych stron oceniania rozprawa jest generalnie napisana poprawnie i w zasadniczych elementach stanowi dzieło kompletne. Autorka podjęła ciekawą problematykę badawczą, ważną z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia. Doktorantka ma dobrą orientację w literaturze przedmiotu badań. Przedstawione rozważania teoretyczne uzasadniają w sposób zadawalający przyjęte założenia oraz cel/cele i hipotezy badawcze. Plan prezentowanych badań i jego realizacja mogą rodzić dyskusję, ale jako całość oceniany projekt badawczy spełnia podstawowe wymagania i nie budzi zasadniczych zastrzeżeń z punktu widzenia przyjętych przed Doktorantką założeń teoretycznych oraz praktyki badawczej akceptowanej we współczesnej literaturze przedmiotu.

Na podkreślenie zasługuje idea połączenia podejścia McAdamsa i Hermansa w budowie wywiadu narracyjnego, zastosowanego w eksperymentalnym badaniu efektów aktywizowania narracji tożsamościowej w pracy z młodzieżą zagrożoną niedostosowaniem (Badanie 1). Doceniam również wnikliwość Doktorantki w pracochłonnej analizie zgromadzonych danych oraz w dyskusji wyników. Rezultaty badań wprowadzają nie są jednoznaczne, ale są źródłem danych, które mogą być potraktowane jako dobra podstawa dalszych badań nad czynnikami obniżającymi zagrożenie niedostosowaniem społecznym młodzieży wkraczającej w dorosłość.

Konkluzja:

Stwierdzam, że oceniana rozprawa doktorska spełnia wymagania określone w art. 16 Ustawy o stopniach naukowych i tytule z dnia 14 marca 2003 roku (z późniejszymi zmianami i rozporządzeniami) i wnoszę o dopuszczenie mgr Izabellę Heartle do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Bydgoszcz, dnia 2 listopada 2020 roku

(-) Janusz Trempała